

Samenvatting

Wat is de kern van de Integratiekaart?

In 2004 is een begin gemaakt met de ontwikkeling van een Integratiekaart. De Integratiekaart is een project van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC) van het Ministerie van Justitie in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het doel is een instrument te ontwikkelen met behulp waarvan de integratie van allochtonen van de eerste en de tweede generatie door de tijd heen gevolgd kan worden. Een dergelijk monitoring instrument kan, naast informatie uit andere bronnen, bijdragen aan een beter inzicht in de wijze waarop en de snelheid waarmee de verschillende groepen allochtonen er in slagen een plaats te verwerven in de Nederlandse samenleving. In vergelijking met de eerste Integratiekaart uit 2004 presenteren wij in deze Integratiekaart 2005 niet alleen *recentere gegevens*, maar ook een aantal *nieuwe integratie-indicatoren*. Bij dit laatste gaat het om gegevens op het gebied van instroom in het hoger onderwijs en criminaliteit. Nieuw is ook de uitbreiding van de analyses tot drie *cohorten nieuwkomers* die in respectievelijk 1999, 2000 en 2001 in Nederland zijn gekomen.

Door gebruik te maken van het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS met zijn gegevens over alle inwoners van Nederland is het in veel gevallen mogelijk een gedetailleerde uitsplitsing te maken naar verschillende herkomstgroepen. Behalve een beschrijving van de klassieke 'grote vier' (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen/Arubanen) geven we waar mogelijk ook aan hoe kleinere immigrantenpopulaties die in recentere jaren in Nederland zijn gekomen in de samenleving participeren.

Met behulp van longitudinale data geeft de Integratiekaart inzicht in het beloop van de maatschappelijke integratie van grote en kleine herkomstgroepen over een langere periode en op verschillende maatschappelijke gebieden. Dit gebeurt zowel door *trends* in de tijd weer te geven, als door *cohorten* nieuwkomers die zich in een bepaald jaar in Nederland hebben gevestigd door de jaren heen te volgen om te zien hoe het hun is vergaan.

De Integratiekaart richt zich op het *feitelijke gedrag* en de *feitelijke maatschappelijke posities* van mensen, en niet op attitudes, percepties, subjectieve beleving en meningen.

Demografische ontwikkelingen

- De niet-westerse bevolking van Nederland is de afgelopen tien jaar sterk gegroeid. Sinds begin 1996 is het aantal niet-westerse allochtonen toegenomen met ruim een half miljoen personen. De niet-westerse bevolking groeit veel sneller dan de autochtone bevolking. Het aantal daarvan is sinds 1996 toegenomen met slechts 185 duizend personen.
- Het groeitempo van de Nederlandse bevolking neemt al jaren af. Ook het groeitempo van het aantal niet-westerse allochtonen is pas in de afgelopen jaren gedaald, maar minder sterk dan van de autochtonen en westerse

allochtonen. Door het verschil in bevolkingsgroei is het aandeel van de niet-westerse allochtonen in de bevolking verder toegenomen. Op 1 januari 2005 woonden ongeveer 1,7 miljoen niet-westerse en 1,4 miljoen westerse allochtonen in Nederland. Ongeveer 40 % van de niet-westerse en 59 % van de westerse allochtonen is van de tweede generatie.

- Alle niet-westerse herkomstgroepen zijn gemiddeld jonger dan de autochtonen en zijn bovendien aanzienlijk minder vergrijsd dan de autochtonen. Dit geldt ook voor de groepen die al betrekkelijk lang in Nederland verblijven, in het bijzonder de Surinamers, de Turken en de Marokkanen. Deze groepen zullen in de komende decennia gaan vergrijzen.

Onderwijs

- In het voortgezet onderwijs zijn de slagingspercentages van autochtone eindexamenkandidaten in alle schooltypen hoger dan de percentages geslaagde niet-westerse allochtonen. Het verschil bij het VWO en het HAVO bedraagt ongeveer 12%, het verschil bij het MAVO en het VBO fluctueert rond de 8%. Deze verschillen zijn tussen 1999 en 2003 nauwelijks veranderd. De achterstand in prestaties van allochtone eindexamenkandidaten ten opzichte van hun autochtone klasgenoten wordt tot nu toe niet ingelopen.
- Hoewel wordt aangenomen dat de prestaties van leerlingen op oudere leeftijd minder dan op jongere leeftijd worden bepaald door het sociaal-economische milieu van hun ouders, zijn er in de eindexamenklassen van het voortgezet onderwijs en in het hoger onderwijs nog steeds aanzienlijke prestatieverschillen tussen autochtone en niet-westerse allochtone leerlingen.
- Indien niet-westerse allochtone jongeren in het bezit zijn van een HAVO of VWO diploma stromen zij verhoudingsgewijs vaker dan autochtone jongeren rechtstreeks door naar het hoger onderwijs.
- Niet-westerse allochtonen kiezen meer dan gemiddeld een studie binnen de sectoren economie en recht. Dit lijkt vooral ten koste te gaan van de sector techniek.
- Nogal wat succesvolle allochtonen die naar hoger onderwijs doorstromen, 'sneuvelen' daar alsnog. Van alle autochtone instromers in het hoger onderwijs in 1995 bleek 67% in 2003 een einddiploma te hebben behaald. Voor Marokkanen, Turken en Surinamers en Antillianen waren deze percentages 42%, 35% en 36%. Ook voor de groep overige niet-westerse allochtonen lag het slagingspercentage beduidend lager dan voor autochtonen. In deze situatie lijkt in de loop van de tijd langzaam verbetering te komen.

Werk en uitkeringen: trends 1999 – 2003

- De arbeidsdeelname van diverse herkomstgroeperingen is tussen 1999 en 2003 weinig veranderd. De grote verschillen in percentages werkenden tussen de diverse herkomstgroepen in 1999 zijn ook in 2003 nog steeds zichtbaar.
- De arbeidsparticipatie onder Turken en Marokkanen is lager dan die van autochtonen. Surinamers en Antillianen daarentegen nemen nauwelijks minder deel aan de arbeidsmarkt dan autochtonen.

- Een relatief groot aandeel werknemers (meer dan 50%) zien we bij de meeste groepen bij de tweede generatie. De tweede generatie kent bij nagenoeg alle herkomstgroepen een grotere arbeidsmarktdeelneming dan de eerste generatie. Vooral bij migranten uit Marokko, Turkije, Irak, Iran, Egypte en China is de participatie van de tweede generatie flink hoger dan die van de eerste generatie. Voor wat betreft de deelneming aan de arbeid lijkt het erop dat de maatschappelijke participatie met de generaties toeneemt.
- Hoewel de percentages laag zijn, neemt bij de meeste herkomstgroepen – zowel bij de eerste als bij de tweede generaties – het aandeel zelfstandigen tussen 1999 en 2003 toe. Van de vier grote migrantengroepen is vooral de toename van het aandeel zelfstandigen bij de Turken opvallend. De toename bij de Marokkanen is relatief even groot en dus niet minder opvallend; het uiteindelijke niveau ligt echter lager dan bij de Turkse groep. Het aantal zelfstandigen is bij de eerste generaties veruit het hoogst. De meeste zelfstandigen zijn te vinden bij eerste generaties uit Egypte (19,9%), Hongkong (17,9%), China (16,6%), India (10,7%), Pakistan (9,5%), Vietnam (7,1%) en Turkije (5,5%). Ter vergelijking: 7,7% van de autochtone bevolking was in 2003 zelfstandig ondernemer.
- Tussen 1999 en 2003 is het percentage personen met een werkloosheidsuitkering gestegen. Bij de autochtone Nederlanders was de stijging van 1,6% naar 1,9%. Bij de niet-westerse allochtonen was de stijging veel sterker, namelijk van 1,9% in 1999 naar 2,7% in 2003.
- De hoogste arbeidsongeschiktheidspercentages zijn te vinden bij de Turken, Marokkanen en Surinamers. Bovendien zijn in de periode 1999 – 2003 de arbeidsongeschiktheidspercentages van deze groepen – en in het bijzonder bij de eerste generatie – harder gestegen dan van de autochtone bevolking. Van de autochtone beroepsbevolking steeg het aandeel arbeidsongeschikten van 8,0% in 1999 naar 8,4% in 2003; bij de eerste generatie Turken was de stijging van 14,5% naar 16,2%, bij de eerste generatie Marokkanen van 9,8% naar 11,1%, en bij de eerste generatie Surinamers was de stijging van 8,8% in 1999 naar 10,1% in 2003.
- De tweede generaties niet-westerse groepen hebben veel lagere percentages arbeidsongeschikten – deels te verklaren uit de gemiddeld lagere leeftijd – , maar ook daar is er een stijging over de afgelopen vijf jaar. En ook bij de tweede generatie is de stijging onder de niet-westerse groepen sterker is dan bij de autochtone bevolking.

Arbeidsmarktpositie: drie cohorten nieuwkomers gevolgd

- Door immigratiecohorten uit 1999, 2000 en 2001 (bestaande uit respectievelijk ruim 72.000, 79.000 en 87.000 personen van 15-60 jaar) te volgen tot het jaar 2004 konden we de arbeidsmarktpositie van nieuwe immigranten nauwkeuriger analyseren.
- Ruim 40% van de Turkse en Marokkaanse mannen heeft al in het jaar van binnenkomst in Nederland (dus binnen een jaar) een baan. In het tweede jaar stijgt dit percentage boven 60%, en daarna vindt een minder uitgesproken stijging plaats. Het aandeel werkenden onder Turkse en Marokkaanse mannen bereikt in het derde jaar na hun aankomst 70% en stijgt daarna – voornamelijk – niet meer.

- Tegelijkertijd stijgt het aandeel van uitkeringsontvangers onder beide groepen geleidelijk. In het cohort 1999 had het eerste jaar 8% van Marokkaanse en 11% van Turkse mannen een uitkering. Deze percentages stijgen na vier jaar tot 16% en 15%. De latere cohorten (2000 en 2001) starten in hun eerste jaar in Nederland steeds met een relatief lager aandeel uitkeringsontvangers.
- Vrouwelijke immigranten zijn over het algemeen minder vaak werkzaam en zijn vaker uitkeringsontvanger dan hun mannelijke herkomstgenoten. Dit verschilt niet tussen de jaarcohorten.
- De arbeidsmarktparticipatie van immigranten uit *asiellanden* (voornamelijk uit Iran, Irak, Somalië, Soedan en Afghanistan) is in het instroomjaar erg laag (ongeveer tot 10% voor mannen en 2% voor vrouwen), stijgt in de jaren daarna wel, maar blijft laag in vergelijking met andere immigranten. Het percentage uitkeringsontvangers onder deze categorie immigranten is in het instroomjaar relatief laag, – vergelijkbaar met dat van gezinsvormers – maar stijgt hard in daarop volgende jaren tot 23-40% bij de mannen en 38-70% bij de vrouwen. (Veruit) de hoogste percentages zien we bij de Afghanen.
- Na correctie voor afkomst, migratiemotief en andere achtergrondkenmerken zoals leeftijd en verblijfsduur blijkt dat de ongunstige economische conjunctuur sinds 2002 een negatief effect heeft gehad op de nieuwkomers. Bij de mannen is het aandeel werkenden in de immigratiecohorten 2000 en 2001 na drie jaar lager dan dat bij het immigratiecohort 1999.
- Uit de vergelijking van de drie hier onderzochte jaarcohorten blijkt dat de arbeidsmarktcarrières van groepen migranten (per migratiemotief) door de jaren heen geen opzienbarende verschillen vertonen. In alle drie onderzochte cohorten zien we bij de gezinsmigranten een sterke toename van het percentage werkenden in het tweede verblijfsjaar; daarna stabiliseert het aandeel werkenden zich.

Sociale contacten: gemengde en migratiehuwelijken

- Van de vier grote herkomstgroepen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen/Arubanen) trouwen vooral de Turken en Marokkanen nauwelijks met een Nederlandse partner. Dit geldt zowel voor de eerste als de tweede generatie. Tussen 1999 en 2001 is er bij de tweede generatie Marokkaanse mannen een afname van het aandeel gemengde huwelijken van 16% naar 11%. Bij de tweede generatie Marokkaanse vrouwen is er in die periode juist bijna een verdubbeling (van 4,4% naar 8,0%) van het percentage dat trouwt met een Nederlandse partner. Maar vergeleken met andere groepen is dat nog steeds laag.
- Bijna tweederde van de huwelijken van Turken en Marokkanen is een migratiehuwelijk. Dit geldt zowel voor mannen als vrouwen. Bij de tweede generaties is dit wel wat lager, maar ook bij hen liggen de percentages tussen de 50 en 60%. Er zijn weinig verschillen tussen 1999 en 2001, alleen bij de Marokkaanse vrouwen is er een afname van het aandeel migrantenhuwelijken, tot net onder de 50% in 2001.
- Ook bij de kleinere herkomstgroepen – en dan vooral bij de mannen – zijn soms hoge percentages huwelijkspartners uit het land van herkomst.

Criminaliteit

- De politieregistratie is verbeterd en completer geworden. Daarnaast is er een grotere opsporingsinspanning door de politie geleverd. Dit alles heeft er toe geleid dat, los van daadwerkelijke veranderingen in criminaliteit, de percentages verdachten voor nagenoeg alle herkomstgroepen – autochtonen en allochtonen – in 2003 zijn gestegen in vergelijking met het jaar daarvoor.
- Het globale beeld is als volgt. De verdachtenpercentages van zowel mannen als vrouwen van allochtone herkomst zijn twee tot drie maal zo hoog als van autochtonen. Van allochtone mannen was in 2003 het percentage verdachten 4,6% tegen 1,8% van de autochtone mannen; van de allochtone vrouwen was 0,9% geregistreerd, van de autochtone vrouwen 0,3%.
- De vijf herkomstgroepen met de hoogste percentages verdachten zijn Antillianen (8,0%), Somaliërs (4,7%), Surinamers (4,4%), Marokkanen (3,9%) en Kaapverdianen (3,5%).
- Veruit de meeste delicten worden gepleegd door jongeren en jong-volwassen mannen. Dit geldt voor zowel autochtonen als allochtonen. Zowel bij de 12-17 jarigen als bij de 18-24 jarigen springen Marokkanen en Antillianen er ongunstig uit. Is het bij Antillianen vooral de eerste generatie met rond de 15% verdachten die veel verdachten kent – bij beide hier onderscheiden leeftijdscategorieën – , bij Marokkanen zijn beide generaties zwaar vertegenwoordigd in de verdachtenregistratie, maar uitschieters bij deze herkomstgroep zijn vooral de jongvolwassenen. Bijna één op de vijf was in 2003 geregistreerd als verdachte bij de politie.
Zorgelijk zijn ook de weliswaar wat lagere, maar ten opzichte van de autochtone jongens nog altijd hoge percentages bij Surinamers, Kaapverdianen en Somaliërs.
- Hoewel de meisjes over de hele linie (veel) lagere percentages verdachten laten zien dan de jongens, zijn er toch enkele niet-westerse herkomstgroepen met verhoudingsgewijs veel meisjes die bij de politie zijn geregistreerd, en waar we tussen 2002 en 2003 geen afname zien. Opvallend is het hoge percentage bij de eerste generatie Antilliaanse meisje (4,9% verdachten van 18- 24 jaar in 2003), gevolgd door de tweede generatie Marokkaanse (3,0%), Surinaamse (2,5%) en Ghanese (2,5%) meisjes. Ter vergelijking: het *overall* percentage allochtone meisjes van 18-24 jaar dat in het HKS is geregistreerd bedraagt 1,4%.
- Vermogensdelicten komen het meest voor. Dit geldt voor nagenoeg alle herkomstgroepen. Eén op de drie delicten is een vermogensdelict. Van alle door autochtonen gepleegde delicten ging het in 30% van de gevallen om een vermogensdelict; bij de allochtonen was dat 38%. Bij de geweldsdelicten is er een lichtere oververtegenwoordiging van allochtone groepen (23% tegenover 20% bij de autochtonen).
- Al na één jaar was bijna een derde van de Antillianen/Arubanen en Marokkanen van wie in 1997 een zaak was afgedaan opnieuw in contact met justitie geweest. Na 3 jaar had een derde (32,9%) van alle personen van wie een delict was geregistreerd een nieuw delict gepleegd.
- Van bijna de helft (47%) van alle daders in 1997 was in de daaropvolgende acht jaar een nieuwe zaak bij het Openbaar Ministerie ingeschreven. Er zijn enkele opvallende uitschieters. De hoogste percentages recidivisten treffen we bij de eerste generatie migranten onder Antilliaanse (72%), Kaapverdische (66%), Marokkaanse (63%) en Surinaamse (60%) daders. Aziaten recidiveren weinig.

Conclusie

De auteurs concluderen dat het beeld dat de gegevens uit dit rapport over de voortgang op de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving te zien geven, weliswaar op een aantal plekken genuanceerd is maar in overwegende mate aanleiding geven tot blijvende zorg.